

باورهای کلامی مهدویت در روایات صادقین و نقش آن‌ها در سبک زندگی اسلامی

محبوبه عابدی^۱، علی‌رضا مختاری^۲، عباس احمدی سعدی^۳

چکیده

هدف: اعتقاد به ظهور مهدی (ع) در باورهای شیعیان یک آرمان حقیقی است، بنابراین هدف پژوهش حاضر پی بردن به آن است که آیا باورهای کلامی مهدویت صدسال قبل از تولد امام مهدی (ع) از سوی صادقین علیهماالسلام برای شیعیان مطرح شده است؟

مواد و روش‌ها: نگارنده در این مقاله از روش توصیفی-تحلیلی استفاده نموده است و روایات صادره در زمینه مهدویت را از دو امام باقر و امام صادق علیهماالسلام گردآوری کرده و به تحلیل و بررسی آن‌ها می‌پردازد.

یافته‌ها: روایات از تأکید بسیار صادقین علیهماالسلام بر ظهور حتمی مهدی (عج) در آخرالزمان و قبل از قیامت، ایجاد حکومت سراسر عدل ایشان، امام دوازدهم آخرین جانشین پیامبر (ص)، فاطمی بودن و از نسل امام حسین (ع) بودن مهدی، تولد مخفیانه و فرزند امام حسن عسکری، غیبت طولانی حضرت قائم (ع)، ظهور حضرت عیسی (ع) به همراه قیام مهدی و اقتدای به ایشان و تجدید اسلام از نو توسط حضرت قائم (ع) خبر می‌دهد.

نتیجه‌گیری: باورهای کلامی مهدویت در روایات صادقین نقش بسزایی در رشد و تعالی اخلاق فردی و اجتماعی و در نهایت تکامل جامعه مهدوی دارد.

کلیدواژه‌ها: امام باقر (ع)، امام صادق (ع)، باور، قائم (ع)، مهدویت

۱. دانشجوی دکتری، علوم قرآن و حدیث، واحد فسا، دانشگاه آزاد اسلامی، فسا، ایران

۲. نویسنده مسئول، استادیار، گروه علوم قرآن و حدیث، واحد فسا، دانشگاه آزاد اسلامی، فسا، ایران ar.mokhtari@iaua.ac.ir

۳. استادیار، گروه علوم قرآن و حدیث، واحد فسا، دانشگاه آزاد اسلامی، فسا، ایران

مقدمه

«باور» در لغت به معنی «قبول» و «اعتقاد داشتن» (۱) و «مهدی»، به معنی «هدایت شده» و «ارشاد گردیده» (۲) است. علم کلام شاخه‌ای از علوم اسلامی است که وظیفه آن تبیین و توضیح آموزه‌های دین از طریق عقل و نقل است (۳). در این مقاله، منظور از «باورهای کلامی مهدویت»، توضیح و رفع شبهات اعتقادی درباره امام مهدی (ع) است، باورهای کلامی مهدویت را که از دو امام شیعه یعنی امام باقر و امام صادق علیهما السلام صادر شده است، در این نوشتار مورد تحلیل قرار گرفته و تأثیر آن‌ها را در سبک زندگی اسلامی نشان می‌دهد. محوریت این پژوهش کتب معتبر شیعی است. «دین به عنوان نظامی از باورها، ارزش‌ها و رفتارها می‌تواند آدمی را برای دستیابی به سبک الهی در زندگی مدد دهد»، «سبک زندگی یا نحوه زیستن به مجموعه‌ای از الگوهای رفتاری نسبتاً پایدار اطلاق می‌گردد که از بینش‌ها و ارزش‌های آدمیان متأثر بوده، به صورت عینی در رفتار متجلی می‌شود برای مثال در خوردن یا پوشیدن، فرد الگوی خاصی را انتخاب می‌کند، این الگوهای رفتاری سبک زندگی انسان را شکل می‌دهد»، نگرش چند روانشناس و جامعه‌شناس در غرب درباره سبک زندگی چنین است: «از نظر بورديو سبک زندگی، اعمال طبقه‌بندی شده‌ای است که با ذائقه و ترجیحات زیبایی‌شناسی پیوند داشته باشد، سبک زندگی از دیدگاه ویلن ناظر به رفتار جمعی است، رهیافت زیمل به سبک زندگی با عنصر مصرف تعیین می‌یابد. دیدگاه ماکس وبر در زمینه سبک زندگی به مفهوم منزلت و طبقه پیوند خورده است آنچه وبر سبک زندگی می‌نامد ناظر به روش‌هایی است که در طبقات و گروه‌های هم‌رتبه پدید می‌آید، در دستگاه فکری وبر، دین به عنوان عنصری قدرتمند و نقش‌آفرین در زندگی ظاهر می‌شود. نظریه آدلر در سبک زندگی مبتنی بر هدف زندگی است، عنصر هدف، نگرش هر فرد و شیوه هر فرد برای نیل به هدف سبک زندگی را می‌سازد،

محبوبه عابدی و همکاران

گیدنز با طرح مسائلی نظیر مدرنیته، خصلت بازتابندگی، کنش متقابل اجتماعی، سیاست زندگی و برنامه زندگی بر این تأکید می‌کند که سبک زندگی از سنخ رفتار و کردار است. سوئل سبک زندگی را شیوه متمایز زندگی روزمره می‌داند. دیدگاه چنی درباره سبک زندگی الگوهایی برای کنش متقابل اجتماعی است» (۴). «رهبر معظم انقلاب آیت‌الله خامنه‌ای فرمود: ما اگر از نظر معنویت نگاه کنیم که هدف انسان رستگاری و فلاح و نجات است باید به سبک زندگی اهمیت دهیم. اگر به معنویت و رستگاری معنوی اعتقاد هم نداشته باشیم، برای زندگی راحت، زندگی برخوردار از امنیت روانی و اخلاقی، باز پرداختن به سبک زندگی مهم است». «تأکید رهبر معظم انقلاب، پرهیز از تقلید از غرب در سبک زندگی است، شاید به دلیل تناقض‌های نظری و مبنایی جدی است. در سبک زندگی غربی اصالت با فرد و جلب منفعت کوتاه‌مدت و مادی اهمیت دارد ولی در فرهنگ دینی اسلامی اصالت با بندگی خدا و خدمت به بندگان خداست» (۵). منصب امامت مانند رسالت یک میثاق الهی است، امام را پیامبر یا امام قبلی به فرمان خداوند برای مسلمانان تعیین می‌کند. شناخت خداوند از طریق شناخت ائمه علیهم السلام حاصل می‌گردد. امام باقر (ع) «تصدیق پروردگار و ایمان به پیامبر (ص) و ائمه علیهم السلام را شناخت خداوند تعریف می‌کند» و می‌فرماید: «اگر فردی بدون شناخت امام معصوم بمیرد، مثل این است که در زمان جاهلیت با گمراهی مرده است» (۶)، دوران جاهلیت، دورانی پیش از ظهور اسلام (فتح/۲۶) بوده که دنیا را نادانی و رذایل اخلاقی فرا گرفته بود. شناخت امام یعنی به ویژگی‌های شخصی امام، مقام و جایگاه امام پی ببریم و از ایشان اطاعت کنیم، چنان‌که اطاعت از دوازده امام برای شیعیان از ضروریات عقلی و دینی است. انشاء الله که بتوانیم با شناخت امام عصر (عج) به شناخت خداوند نائل گردیم.

پیشینه تحقیق

مقالاتی چون «طرح اندیشه مهدویت» از سوی هر یک از معصومان علیهم السلام از آثار امیر غنوی، به تحلیل محتوایی روایات صادره از هریک از امامان علیهم السلام و فعالیت‌های آنان پرداخته است. امیر غنوی ابتدا شیوه ارائه آموزه‌های مهدوی در کلام معصوم و سپس به بیان مباحث مهدوی چون: تولد، خصوصیات امام و در برخی مقالات موضوع غیبت، عصر قریب به ظهور، جنگ‌ها، حکومت حجت خدا، رجعت و پس از مهدی (ع) را مطرح نموده است. در تحقیق پیش رو محوریت مباحث متفاوت بوده و باورهای کلامی مهدوی در عصر صادقین از دو امام باقر و صادق علیهما السلام مورد مطالعه قرار داده و تأثیر این باورها را در سبک زندگی اسلامی توضیح می‌دهد.

محوریت مباحث عبارتند از: ۱. ظهور حتمی امام دوازدهم (ع) ۲. فاطمی بودن و از نسل امام حسین (ع) بودن ۳. غیبت طولانی حضرت قائم (ع) ۴. نزول حضرت مسیح (ع) و اقتدای ایشان به حضرت مهدی (عج) ۵. تولد پنهانی و فرزند امام حسن عسکری ۶. ضرورت و فضیلت انتظار فرج.

ظهور حتمی امام دوازدهم

امام باقر (ع) از پیامبر (ص) روایت می‌کند که «حتی اگر از عمر دنیا یک روز باقی باشد، آن روز آن قدر طولانی می‌گردد تا مهدی (ع) ظهور نماید» (۷) در این روایت تأکید به کاررفته و این دلیل بر حتمی بودن ظهور است. چنان‌که امام باقر هفتمین فرزند (۸) و امام صادق ششمین فرزند خود را قائم (ع) معرفی می‌نماید و هر دو نوید ظهور ایشان را داده‌اند. امام صادق (ع) از پدرانشان از پیامبر (ص) نقل می‌کند «هرکسی مهدی (ع) از فرزندان پیامبر (ص) را باور نداشته باشد درواقع ایشان را باور نکرده است» امام فوت شده و زنده در نزد خدا تفاوتی ندارد. «هر کس به انکار یکی از امامان زنده بپردازد

فوت‌شدگان را هم انکار کرده است» شیعیان دوازده‌امامی بر این باورند که خداوند، دوازده راهنما بعد از رسول خدا (ص) برای امت قرار داده است، امام صادق (ع) تأکید داشتند که «ما دوازده مهدی هستیم که شش نفر از آن‌ها گذشته است و شش نفر دیگر باقی است» (۹).

نوع حکومت در عصر ظهور

تاریخ نشان می‌دهد که تحمل ظلم، استبداد و بی‌عدالتی بسیار سخت‌تر از مصائب دیگری چون فقر، گمراهی، بیماری و... برای بشریت بوده است، تکرار زیاد جمله «يَمْلَأُ الْاَرْضَ عِدْلًا وَ قِسْطًا كَمَا مُلِئَتْ ظُلْمًا وَ جَوْرًا» در روایات صادقین از ظلم‌ستیزی و گسترش حکومت سراسر عدل قائم (ع) در همه دنیا حکایت دارد. طبق روایت امام صادق «با ظهور قائم (ع) شعاع دین پیامبر چنان بالا می‌گیرد که درروی زمین شرک و بی‌دینی نمی‌ماند» (۱۰)، حضرت صاحب‌الامر بعد از ظهور تشکیل یک حکومت واحد جهانی را خواهد داد و با قاطعیت با دشمنان خود می‌جنگد، امام (ع) ابتدا به روش منطقی با مردم گفتگو می‌کند و سپس در برخورد با سرکشان با قدرت شمشیر یعنی با اعمال خشونت رفتار خواهد کرد، همان‌گونه که پیامبر (ص) در مقابل طاغوت‌ها مبارزه نمود (۱۱) آنگاه انسان‌ها در سرتاسر گیتی ایمان آورده و اعتراف خواهند نمود که «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنْ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ» (۱۲). قائم (ع) برنامه‌های اقتصادی، صنعتی و علمی فراوانی دارد، ایشان درواقع در «لباس علی» و به «شیوه علی» (ع) رفتار خواهد نمود (۱۳)، یعنی به هر جا می‌نگرید عدالت و عدل حاکم است «مهدی (عج) اموال بیت‌المال را میان مردم چنان به تساوی قسمت می‌کند که دیگر نیازمندی یافت نمی‌شود تا به او زکات دهد» (۱۴) در زمان ظهور، غذا، پوشاک، مسکن و احتیاجات امروز و فردای شخص تأمین است، پس دلیلی برای مال‌اندوزی یا ذخیره ثروت وجود ندارد، زیرا اندیشه چنین فردی رشد یافته

است، قلب‌های منتظران تحت نفوذ یک رهبر الهی قرار گرفته که طمع و حسادت در آنجایی ندارد.

یکی از مهم‌ترین اهداف پیامبر (ص) در جریان بعثت مبارزه با جاهلیت بود این جاهلیت، عاداتی ناپسند چون شراب‌خواری، پرستش سنگ و چوب، زنده‌به‌گور کردن دختران و... را شامل می‌شد، امام صادق (ع) فرمود: «قائم (ع) مجدداً مردم را به اسلام دعوت می‌کند» (۱۵). امروزه، بشر متمدن با سلاح علم، غرق در جاهلیتی نوین است که رفتارهایی مانند هم‌جنس‌گرایی، برهنگی بیشتر، انواع فسادهای اخلاقی و... از آن جمله است. با پیشرفت علوم و فن‌آوری‌ها دسترسی بشر به سلاح‌های اتمی، بیولوژیک و مواد مخدر صنعتی افزایش می‌یابد، نمونه این سلاح‌ها ویروس کرونا است که طی این فرایند، تاکنون میلیون‌ها نفر جان خود را از دست داده‌اند. این همان جاهلیتی است که امام باقر (ع) پیش‌بینی کرده بود (۱۶). «همان‌طور که رسول خدا با جاهلیت و خرافه‌گرایی مبارزه نمود، قائم (ع) نیز به همان روش، جاهلیت نوین را از بین می‌برد» (۱۷). «قرآن از نو تعلیم داده می‌شود». فرامین خداوند و دستورات اخلاقی فراموش شده، دوباره زنده می‌گردد و «اسلام از نوساخته می‌شود» (۱۸) و سرانجام تمدن جدید اسلامی پدید خواهد آمد. امام علی (ع) در نهج‌البلاغه سبک زندگی در عصر ظهور را پیش‌بینی کرده و می‌فرماید: «قائم (ع) خواسته‌ها را تابع هدایت وحی می‌کند، هنگامی که مردم هدایت را تابع هوس‌های خویش قرار داده‌اند و درحالی‌که نظریه‌های گوناگون، خود را بر قرآن تحمیل می‌کنند، او (امام مهدی) نظریه‌ها و اندیشه‌ها را تابع قرآن می‌سازد، ... او برایتان چگونگی حاکمیت عدل را به نمایش گذارد و کتاب و سنت مرده را زنده کند» (۱۹).

سن و سال امامت

پیامبرانی چون یحیی و عیسی علیهماالسلام در کودکی

به منزلت نبوت رسیدند خداوند در قرآن درباره حیی (ع) می‌فرماید: «... و از کودکی به او نبوت دادیم» «وَأَتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا» (مریم/ ۱۲). منظور از حکم در این آیه نبوت است (۲۰). امامت نیز ادامه نبوت است (بقره/ ۱۲۴) و فقط به خواست و مشیت الهی، به هرکسی و در هر سنی داده می‌شود، همان‌طور که امام جواد (ع) و امام هادی (ع) درستی حدود هشت یا نه‌سالگی عهده‌دار این منصب ربانی شدند. امام مهدی (عج) در سن کودکی به مقام امامت رسید. امام باقر (ع) می‌فرماید: «صاحب‌الامر امامی است که سنش موقع نیل به منصب امامت از همه ما کم‌تر و نامش مخفی‌تر است» زیرا خداوند امام بر حق را رها نخواهد کرد و خود مسئول تعلیم و آموزش کتب آسمانی به حجت خویش خواهد بود (۲۱). شیخ مفید می‌نویسد: معصومان علیهم‌السلام در کودکی از رشد و کمال عقلانی برخوردارند، آیاتی از قرآن از صحبت کردن مسیح (ع) در گهواره حکایت دارد (آل عمران/ ۴۶؛ مائده/ ۱۱۰؛ مریم/ ۲۹)، پیامبر (ص) علی (ع) را در خردسالی به اسلام دعوت نمود، حسن و حسین علیهماالسلام را در طفولیت با خود به مباحثه برد (۲۲). افرادی نظیر محمود حسابی، ابوعلی سینا و... در دوران کودکی استعداد خود را آشکار نمودند، مطالعه زندگی آن‌ها نشان می‌دهد که خلاقیت و نبوغ ربطی به سن و سال ندارد.

فاطمی بودن و از نسل امام حسین (ع) بودن

امام صادق (ع) می‌فرماید: در هنگام آستن بودن فاطمه (ع)، پیامبر مژده پسری به نام حسین را به ایشان داد و فرمود امتم او را بکشند و سپس خداوند امامت را در نسل حسین قرار می‌دهد فاطمه (ع) فرمود: راضی شدم (۲۳). در واقع برای اثبات فاطمی بودن و حسینی بودن امام مهدی، امام صادق (ع) حدیث جامع و طویلی از پدرشان روایت می‌کند که روزی پدرم با جابر تنها بود و از لوحی که فاطمه (ع) به جابر هدیه

داده بود سؤال کرد، جابر آن لوح را نشان داد کهک نامه از سوی خداوند به حضرت محمد (ص) توسط جبرئیل بود در آن نام رسول خدا (ص) و دوازده جانشین ایشان از فرزندان فاطمه (ع) مشخص شده بود. آخرین آن‌ها نهمین از اولاد حسین (ع) است که م ح م د باشد، جابر در نسخه خود نظر داشت و پدرم آن‌ها را بیان نمود، يك حرف، اختلاف نداشت (۲۴).

غیبت طولانی حضرت قائم (ع)

در روایات صادقین سبب طولانی شدن غیبت حضرت مهدی (ع) عوامل زیر ذکر شده است:

۱. «احساس خوف از طرف حکومت» نسبت به جان حضرت (۲۷)، همان طوری که این خوف در رابطه با دیگر ائمه نیز وجود داشته است.

۲. «خداوند رازهایی را در غیبت قرار داده است»، حکمت غیبت پس از ظهور امام آشکار خواهد شد، چون دلیل کارهای خضر برای موسی علیه‌السلام وقت جدایی مشخص گردید.

۳. «امام زمان (ع) بیعت هیچ ظالمی را نپذیرد».

۴. «اجرای سنن انبیای الهی علیهم‌السلام درباره حضرت مهدی (عج)» (۲۸).

۵. «خدا نمی‌خواهد امام (ع) در میان قوم ظالم باشد» (۲۹).

۶. «خالی شدن صلب‌های ملحدان از مؤمنان» (۳۰)، در تفسیر آیه «لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا» (فتح/ ۵)، برخی مفسران معتقدند که افرادی مؤمن در صلب کافران وجود دارند که بعداً متولد خواهند شد و خداوند این کافران را عذاب نمی‌کند (۳۱).

۷. «شکوفایی و تکمیل عقلانیت مردم» و «تمام کردن برهان برای آنان». از تمام مکاتب و حزب‌ها در طول تاریخ بر جهانیان حکومت خواهند کرد و عدم شایستگی آن‌ها اثبات می‌شود، سلطنت سراسر عدل فقط توسط امام معصوم

امکان پذیر خواهد بود.

۸. «نبودن یاران باوفا برای امام زمان (عج)» (۳۲).

۹. «نظر قائم (ع) در مورد غیبتشان این است که پدرانم مجبور بودند ظالمان و جباران زمانشان را بیعت کنند، اما من در حالی ظهور خواهم کرد که بیعت هیچ ستم‌پیشه‌ای را به گردن ندارم» (۳۳). اجداد ایشان در شرایطی ناچار به تقیه شدند، ولی امام زمان (ع) اقدام به تقیه نمی‌کند.

۱۰. علت طولانی شدن غیبت ولی عصر (عج) از روایت خودشان، «بعضی رفتارهای ناشایست شیعیان است» (۳۴). منظور فاصله گرفتن از امام به دلیل انجام گناه و عدم پرهیزگاری است، این عامل فرج ایشان را به تأخیر می‌اندازد، ارادتمندان حضرت باید از اعماق دل عاشق امام باشند و رضایت ایشان را بر همه خواسته‌ها و تعلقات خود ترجیح دهند.

۱۱. به دلیل «خشم خدا» (۳۵) تا مردم ادب شوند، پنهان ساختن امام به دلیل قهر خدا بر بیش‌تر مردم است (۳۶)، شاید کلام آیه الله بهجت (ره) اشاره به این روایت است که ما نسبت به ولی نعمت خود قدرشناسی نمی‌کنیم، ممکن است همان رفتاری که با ائمه علیهم‌السلام داشتیم با مهدی (ع) نیز داشته باشیم (۳۷). خداوند برای رهایی از تاریکی‌ها برای ما دوازده چراغ هدایت و گوهر تابناک قرار داده است، ولی ستمگران، یازده حجت خدا را به شهادت رساندند، اکنون نوبت مجازات شدن و بیدار گردیدن خلق است تا از امام غریب و قریب غافل نگردند و شرایط سیاسی و اجتماعی برای ظهور را هموار نمایند. اگر امام دوازدهم مخفی باشد، بندگان از وجود ولی خدا برخوردارند، تردیدکنندگان و منکران از اهل یقین جدا می‌گردند و امکانات برای به تکامل رسیدن بشر مهیاست.

فواید امام غایب

خداوند رحمان و رحیم است، رحمانیت او شامل همه بندگان حتی کفار و رحیمت وی بندگان مخلص را فرامی‌گیرد،

امام نیز در مرتبه‌ای پایین‌تر از پروردگار از بخشش و مهربانی برخوردار است، بدان گونه که با دستی موهبت‌ها و نعمات را از خدا گرفته و با دست دیگر به بندگان او می‌رساند، آفریدگار طبق قاعده لطف اراده نموده است که در هر زمان می‌بایست امامی معصوم وجود داشته باشد تا واسطه فیض الهی بوده و امت جهت دریافت معارف دینی به او مراجعه نمایند. خواجه نصیرالدین طوسی از متکلمان شیعی درباره نیاز به امام می‌گوید: «وَجُودُهُ لُطْفٌ وَ تَصَرُّفُهُ لُطْفٌ آخِرٌ وَ عِدْمُهُ مِثْلُهَا» (۳۸)، وجودش لطفی است و تصرفانش (اجرای احکام الهی) لطف دیگری است و عامل این محرومیت (دوری از ایشان به دلیل گناهان) خود ما هستیم، هر عاملی که باعث کرنش و عبودیت در نزد خدا و مانعی برای نافرمانی او می‌گردد در واقع لطف الهی است (۳۹)، «وجود امام سبب پایداری جهان خلقت، عدم آشفستگی آن و آرامش برای ساکنان زمین می‌گردد» (۴۰).

امام صادق (ع) در تفسیر آیه «الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ» (بقره/ ۳) فرمود: کسی که قیام مهدی را برای احیای حق تصدیق می‌کند در حقیقت به غیب ایمان دارد و در حدیثی دیگر غیب را، «حجت غایب» معرفی می‌نماید (۴۱)، ایمان به حجت غایب یعنی شخص مؤمن بداند که آخرین ذخیره الهی بر رفتار و کردار او حاضر و ناظر است، پس دیگر نمی‌تواند نسبت به مراقبت از خود و ترک گناه غافل باشد. امام مهدی (عج) در حقیقت مانند حضرت خضر عمری طولانی را سپری نمودند، مانند افراد در جامعه زندگی می‌کنند، وجودشان تصوری و ناپیدا نیست، بلکه وجود حقیقی و خارجی دارند جعفر سبحانی درباره فلسفه وجود امام غایب باور دارد که وجود پیشوا مایه بقای مکتب است. پیشوای يك جنبش عدالت‌خواهی هرچند هم در بین مردم و جامعه نباشد، می‌تواند باعث اتحاد افراد معتقد به آن نظام گردد. برخی از نهضت‌های ضد استعماری در دنیا به این دلیل پیروز شدند که رهبر آن‌ها زنده و پیونددهنده مردم بود حتی زمانی که در

زندگانی به سر می‌برد، نهضت ادامه یافت، اما با مرگ پیشوا تزلزل و نابودی در صف متحدان صورت گرفت (۴۲). حکایت‌هایی محدثان درباره ارتباط با امام زمان (ع) نقل کرده‌اند که امام بر اشخاصی ظاهر شده، مریضشان را شفا و گرهی از کارشان گشوده است، زیرا در آن شرایط اندیشه هیچ چیزی جز وصال و تشریف به امام در فرد وجود نداشته است، افرادی با نوعی دل‌بستگی از دیدار یار محروم ماندند.

نزول حضرت مسیح (ع) و اقتدای ایشان به حضرت مهدی (عج)

روایاتی به حد مستفیض از پیامبر (ص) و ائمه علیهم‌السلام خبر می‌دهد که عیسی با مهدی، علیهماالسلام در زمان ظهور فرود می‌آید و ایشان را همراهی می‌کند (۴۳). شهر بن حوشب از امام باقر (ع) برای حجاج تفسیر آیه «إِنَّ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لِيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ» (نساء/ ۱۵۹) را نقل می‌کند و «هیچ‌کس از اهل کتاب نیست جز آن‌که پیش از مرگ به وی (عیسی) ایمان خواهد آورد»، عیسی (ع) پیش از قیامت به دنیا فرود می‌آید و در نماز به امام مهدی اقتدا کند. هیچ فردی از ادیان دیگر چون یهودیت و مسیحیت و... باقی نمی‌ماند، مگر این‌که تسلیم اسلام شده و به مهدی باوری رسیده باشد (۴۴). در روایتی امام صادق، از ظهور مسیح به همراه مهدی علیهم‌السلام و اقتدای ایشان به ایشان در نماز اطلاع می‌دهد، در آن روز مردم سراسر دنیا خدای یگانه را پرستش خواهند کرد (۴۵). از روایات نتیجه می‌گیریم، چون عیسی به قائم (عج) اقتدا می‌کند، پس مسیحیان نیز پیرو امام می‌گردند و تنها دین جهانی اسلام خواهد شد، احتمال دارد، دلیل این امر این باشد که خداوند می‌خواهد حجت را بر مسیحیان و مذاهب دیگر تمام کند که به زنده‌بودن امام مهدی مشکوک هستند.

تولد پنهانی و فرزند امام حسن عسکری

احادیثی از صادقین علیهما السلام دلالت دارد بر این که مهدی (عج) فرزند امام حسن عسکری است. امام صادق (ع) فرمود: «چون در سلسله امامان سه نام محمد، علی و حسن پشت سر هم آمد، چهارمی قائم موعود است» (۴۶). علامه مجلسی می‌نویسد این حدیث خود برهانی برای شیعیان محسوب می‌گردد، بر مهدی موعود بودن امام دوازدهم که نامش محمد (همنام پیامبر) و فرزند امام حسن عسکری (ع) است، زیرا نام چهار امام متوالی، امام نهم محمد، امام دهم علی، امام یازدهم حسن و امام دوازدهم محمد حضرت قائم (عج) است (۴۷). در بعضی احادیث تولد پنهانی حضرت صاحب‌الامر به ولادت برخی از انبیا تشبیه شده است که می‌توان از آن جمله به ولادت مخفیانه ابراهیم خلیل (ع)، از خوف کشته شدن به وسیله نمرود و نیز به ولادت پنهانی موسی بن عمران (ع) از ترس کشته شدن به دست فرعون اشاره کرد (۴۸). خداوند در هنگام تولد موسی به مادرش چنین الهام می‌کند «و به مادر موسی وحی کردیم که او را شیر بده و همین که بر جان او بیمناک شدی، او را به دریا بینداز و مترس و غمگین مباش که ما او را به تو باز گردانیده و او را از پیامبران قرار می‌دهیم» (قصص / ۷). با توجه به روایات فراوان پیامبر (ص) و ائمه علیهم السلام که فرزندش از امام حسن عسکری به دنیا خواهد آمد که جانشین او، عدالت‌گستر و ظلم‌ستیز خواهد بود، در زمان امامت امام یازدهم خلفای بنی‌عباس جاسوسانی برای مراقبت از منزل و همسر امام گذاشته بودند، ولی با وجود همه تلاش‌ها و سخت‌گیری‌ها این کودک سالم متولد گردید و دشمن به اهداف خود نرسید (۴۹). امام حسن عسکری، خبر تولد فرزندش آن‌که جانشین وی و امام دوازدهم شیعیان است به روش‌های مختلف به اطلاع دوستان و بزرگان شیعه می‌رساند، از جمله روزی حدود چهل نفر از سران مذهب به منزل امام می‌روند تا در رابطه با آینده

شیعه و امامت گفتگو کنند، ولی امام قبل از پرسش از خواسته آن‌ها فرزندشان مهدی را نشان داده و به عنوان جانشین خود معرفی می‌نماید (۵۰).

ضرورت و فضیلت انتظار فرج

انتظار به معنی «چشم‌به‌راه بودن» است (۵۱). روایات متعددی از صادقین در فضیلت انتظار فرج صادر شده است، از قبیل: اگر شخص منتظری بمیرد، مثل کسی است که در لشکر پیامبر (ص) شهید شده است (۵۲) و یا اگر فردی عضو سپاهیان قائم (ع) باشد و در جهاد، برای یاری ایشان کشته شود، پاداش بیست و پنج شهید به او عنایت می‌گردد (۵۳). اگر عشق و توجه به امام زمان از ژرفای دل شیفتگان برخیزد، آثار عملی گسترده‌ای را به ارمغان خواهد آورد. انتظار فرج در واقع همان یقینی است که فصل خزان و یخبندان می‌گذرد و با وارد شدن بهار طبیعت دوباره جان می‌گیرد، امید به سپری شدن شرایط فعلی و میل به آمدن شرایط بهتر است. حداقل انتظار این است که خودمان غرق در آلودگی‌ها و تفکرات انحرافی زمانه نگردیم و با پرداختن به خودسازی و اصلاح خانواده، قدمی در جهت آماده‌سازی خود و جامعه مهدوی برداریم. غفلت ورزیدن و سهل‌انگاری نمودن در عمل به وظایف فردی و اجتماعی و کارکرد ضعیف مسئولان، باعث بروز معضلات اجتماعی می‌گردد. به راستی نهج‌البلاغه کامل‌ترین کتابی است که سبک زندگی اسلامی و قرآنی را به ما آموزش می‌دهد. امام علی (ع) در نهج‌البلاغه تأکید بر خویشتن‌داری، زهد، تقوا و پرهیز از گناه دارد و می‌فرماید: «هیچ کرامتی هم ارج تقوا، هیچ پرهیزگاری همسنگ درنگ در شبهه، هیچ زهدی هم قدر نا وابستگی به حرام نیست»، «زیان‌کار واقعی کسی است که خویشتن را زیان رساند، سعادت‌مند کسی است که از سرنوشت دیگران پند گیرد، آگاه باشید که ریا هرچند اندک، شرک است، نشستن با هوسرانان، زمینه فراموشی ایمان است، راست‌گو

بر بلندای نجات و کرامت جای دارد و دروغ‌گو بر لبه پرتگاه سقوط باشد» در بحث خودسازی و آلوده نشدن به گناهان می‌فرماید: «ای دنیا، ای دنیا، از من دور شو، آیا برای من خود را به نمایش گذاشته‌ای؟ ... جز مرا بفریب که مرا در تو هیچ نیازی نیست»، «دنیا ماری را ماند که در تجربه سطحی نرم می‌نماید، در حالی که درون آن زهری است که نابود می‌کند، فریفته نادان بدان می‌گراید و زرفاندیش خردمند از آن بیم دارد» (۵۴).

دسته‌ای از روایات صادقین وظیفه شخص منتظر را بیان می‌کند، مانند با استقامت و بردباری فرج امام عصر حاصل خواهد شد (۵۵)، شکیبایی در نائل شدن به حاجات دنیوی و اخروی به نفع شیعه خواهد بود، ائمه علیهم‌السلام نیز در حالت انتظارند، یعنی انتظار می‌کشند، خورشید ولایت طلوع کند (۵۶) و شیعیان را به صبور بودن توصیه می‌کنند و از مایوس شدن بر حذر می‌دارند، تاریخ حاکی از آن است که منتظران سؤال نکنند، زیرا گاهی اطلاع داشتن از وقایع به زیانشان بوده است (۵۷)، شیعیان باید رازدار باشند، ظهور قرار بوده است، سال یکصد و چهل اتفاق بیفتد، ولی چون این راز پراکنده گردید، جریان فرج به تعویق افتاد (۵۸). امام صادق (ع) به امت توصیه کردند به دعا و تضرع، برای تعجیل در ظهور بپردازند، همان‌طور که قوم بنی‌اسرائیل در چهل صبح، با زاری و التماس به پیشگاه خدا روی آوردند و صد و هفتاد سال از اسارت چهارصدساله خود کاستند (۵۹)، در واقع دوستی با قائم (عج)، معرفت داشتن نسبت به امام، دعا کردن برای ظهورشان، صدقه دادن و انجام اعمال نیک به نیت ایشان، پارسایی حقیقی و حسن خلق است، کارگزاران امت منتظر باید در عرصه‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و غیره برنامه‌های وسیع و کلان داشته باشند و با طراحی برنامه‌های جهانی باورهای مهدویت را برای مردم دنیا تبیین نمایند.

در برخی احادیث صادقین علت طولانی شدن غیبت را امتحان منتظران و خارج کردن منافقان از گروه مخلصان ذکر

نموده است، امام صادق (ع) می‌فرماید «آزمایش کردند و غربال شوند و از ته غربال خلق بسیاری بیرون ریزند» (۶۰)، پیغمبران و ائمه علیهم‌السلام به امتحانات سخت‌تری مبتلا می‌گردند تا الگوی اسوه برای تمام تاریخ باقی بمانند.

توقیت به معنی «تعیین وقت کردن» (۶۱) و در اصطلاح محدثان مشخص و معلوم کردن وقت ظهور امام زمان (ع) است (۶۲)، امام صادق (ع) فرمود: «وقت گذاران دروغ می‌گویند و شتاب‌داران هلاک می‌گردند و پذیرندگان نجات خواهند یافت» (۶۳)، از زمان ظهور امام مهدی (ع)، خودشان (۶۴)، ائمه علیهم‌السلام (۶۲) و هیچ انسانی آگاه نیست و «خدا نخواهد جز آن‌که با وقت گذاران مخالفت کند» (۶۵)، در روایتی امام صادق می‌فرماید که «شیعیان ما از ما صابتر هستند... زیرا ما برای آنچه می‌دانیم صبر می‌کنیم، ولی آنان بر آنچه نمی‌دانند، صبر می‌کنند» (۶۶)، برخی معتقدند امام زمان همان‌طور که از احوال و مشکلات ما باخبر است، از اموری که ما آگاهی داریم یا آگاهی نداریم نیز اطلاع دارند ایشان از روز ظهورشان باخبر هستند و صحیح نیست که بگوییم امام مهدی وقت ظهورشان را نمی‌داند (۶۷).

نتیجه‌گیری

شیعیان دوازده‌امامی بر این باورند که خداوند، دوازده رهبر بعد از رسول خدا (ص) برای امت قرار داده است. مهدی (عج) نهمین فرزند امام حسین (ع)، هفتمین فرزند امام باقر (ع)، ششمین فرزند امام صادق (ع)، است. مهم‌ترین باورهای کلامی در زمینه مهدویت در احادیث صادقین عبارتند از: ظهور حتمی مهدی (عج) در آخرالزمان و قبل از قیامت و ایجاد حکومت سراسر عدل ایشان، مهدی و قائم بودن امام دوازدهم (ع)، امام دوازدهم آخرین جانشین پیامبر (ص) است، فاطمی بودن و از نسل امام حسین (ع) بودن مهدی (عج)، تولد پنهانی و غیبت طولانی امام دوازدهم، ظهور حضرت عیسی

کسی جز فرزند امام حسن عسکری علیه السلام نیست. تعیین وقت برای ظهور امام عصر (عج) ممنوع است، زمان ظهور را خدا می‌داند، «اللَّهُمَّ عَجِّلْ لَوْلِيِّكَ الْفِرَجَ وَالْإِعَافِيَةَ وَالنِّصْرَ».

(ع) به همراه قیام مهدی، (عج) و اقتدا به مهدی (عج)، تجدید اسلام از نو توسط حضرت قائم (ع).

شیعه باور دارد که مهدی موعود شخص معینی است که متولد شده و تاکنون زنده است و در آینده ظهور خواهد کرد و او

Reference

The Holy Quran

1. Dehkhoda, A- AK (1365), Dehkhoda Dictionary, Tehran, Dehkhoda Dictionary Institute, vol.10, p.606.
2. Moin, M (1379), Encyclopedic Dictionary, Tehran, 16th edition, AmirKabir Publications Institute, vol.4, p.4462.
3. Motahhari, M (1377) A Collection of works of Martyred Master Motahhari, Qom, 8th edition, Sadra Publications, vol.3, p.57.
4. Faali, M- T (1397); Islamic Lifestyle foundations, Tehran, 2nd edition, Publications of Al Yassin Institute of Culture, Art, Religion and Spirituality, p.26, p.31. p.92, p.93.
5. Zaeri, M- R (1393), Lifestyle: A look at the religious life of Iranian Muslims, Isfahan, Arma, p. 21, p. 26.
6. Koleini M (1430AH), Al-Kafi, Qom, Dar Al-Hadith, Vol. 1, p. 441; Vol. 2, p. 265.
7. Safi Golpaygani, L (1377), Muntakhab al-Athar fi L-Imam Al Thani Ashar (PBUH), Qom, Al-Seyedeh Al-Masoumeh (PBUH) Institute, vol. 2, p.30.
8. Nomani, M (1397), Al-Ghaibah, Tehran, Mktabtalsdoq, p.86.
9. Sadouq, M (1359), Kamal al-din wa tamam al-ni'ma, Tehran, Dar al-Kutub al-Islamiyya, vol. 2, p. 342, p. 412, p. 410, p. 358.
10. Ayashi, M (1380AH), Tafsir Al-Ayashi, Tehran, Al-Mattaba Al-Elamiya Press. Vol. 2, p. 56.
11. Sadouq, M (1359), Kamal al-din wa tamam al-ni'ma, Tehran, Dar al-Kutub al-Islamiyya, vol. 1, p. 327.
12. Majlesi, M - B (Bita), Bihar Al-Anwar, Bi -ja, Darahiya al-Tarath al-Arabi. vol. 52, p. 340.
13. Koleini M (1430AH), Al-Kafi, Qom, Dar Al-Hadith, vol. 2, p.358-360.
14. Majlesi, M - B (Bita), Bihar Al-Anwar, Bi -ja, Darahiya al-Tarath al-Arabi, vol.52, p.390.
15. Mofid, M (1372), Al-Arshad fi Marafah Hajjullah Ali Al-Abad, Qom, Dar Al-Mofid. vol 2, p. 383.
16. Qomi, Ali (1404AH), Tafsir al-Qami, Qom, third edition, Dar al-Kitab. Vol. 2, p. 193.
17. Toosi, M (1364), Tahdeeb al-Ahkam fi Sharh al-Muqnaa, Tehran, fourth edition, Dar al-Katb al-Islamiyyah. vol. 6, p. 154.
18. Nomani, M (1397AH), Al-Ghaibah, Tehran, Mktabtalsadoq, p. 318, p. 2311.
19. Ibn Abi Talib; A (1379), Khursheed bei Goroob Nahj al-Balagha, translated by Abdul Majid Maadikhah, Tehran, 3th edition, Zareh Publishing House, S. 138, p. 168
20. Fakhruddin Razi, M (1420AH), Mufatih al-Ghaib, Beirut, third edition, Dar Ihya al-Trath al-Arabi, vol. 21, p. 516.
21. Nomani, M(1397AH), Al-Ghaibah, Tehran, Mktabtalsadoq, p.184, p. 322, p. 323.
22. Mofid, M (1414AH), Al-Fusul Al-Mukhtarah, Beirut, second addition, Dar Al-Mofid, p. 316.
23. Sadouq, M (1359), Kamal al-din wa tamam al-ni'ma, Tehran, Dar al-Kutub al-Islamiyya, vol. 2, p. 416.
24. Koleini M (1430AH), Al-Kafi, Qom, Dar Al-Hadith, vol.2, p. 680-686.
25. Safi Golpaygani, L (1377) Muntakhab al-athar fi L-Imam al thani Ashar (PBUH), Qom, Al-Seyedeh Al-Masoumeh (PBUH) Institute, vol. 2, p. 158-161, p. 153- 157.
26. Majlisi, M- B (Bita), Bihar al-Anwar, Bi -ja Darahia al-Tarath al-Arabi, vol. 36, p. 194.
27. Koleini M (1430AH), Al-Kafi, Qom, Dar Al-Hadith, vol.2, p.1672.
28. Sadouq, M (1359), Kamal al-din wa tamam al-ni'ma, Tehran, Dar al-Kutub al-Islamiyya, vol. 2, p.481. p.479.
29. Elal Al-Shar'i, Najaf, Al-Mktabat Al-Haydriyat and Matbaataha, vol 1, p. 244.
30. Al-Shaykh al-Saduq (1359), Kamal al-din wa tamam al-ni'ma, Tehran, Dar al-Kutub al-Islamiyya, vol. 2, p.641.
31. Makarem Shirazi, N (1374), Tafstyr nemoneh, Tehran, Dar al-Kutub al-Islamiyya, vol.22, p.93.

32. Nomani, M (1397AH), Al-Ghaibah, Tehran, Mktabtalsadoq, p.274, p.206, p.203.
33. Sadouq, M (1359), Kamal al-din wa tamam al-ni'ma, Tehran, Dar al-Kutub al-Islamiyya, vol. 2, p.485.
34. Majlisi, M-B (Bita), Bihar al-Anwar, Bi-ja, Darahia al-Tarath al-Arabi, vol.53, p.177.
35. Koleini, M(1430AH), Al-Kafi, Qom, Dar Al-Hadith, Vol.2, p.168.
36. Majlisi, M-B (Bita), Meraat Ul Uqool Fi Sharh Akhbar Al Alae Rasool,Bi-ja.Dar AL-Kutub Al-Islamiyya, vol.4, p. 61.
37. Omidian, M- T (1391), Imam Zaman (PBUH) in the words of Ayatollah Bahjat, Qom, Mahdism Specialist Center, p. 29.
38. Al Helli, H (Bita), Kashf al-Murad fi sharhe tajrid al- I'tiqad, Bija, Bina, p. 601.
39. Mufid, M (AH 1414), Al-Naqt al-Itaqadiyyah and Rasael okhra, Beirut, Dar al-Mufid, p. 35.
40. Sadouq, M (Bita), Elal Al-Shar'i, Najaf, Al-Mktabat Al-Haydriyat and Matbaataha, vol. 1, p. 124.
41. Sadouq, M (1359), Kamal al-din wa tamam al-ni'ma, Tehran, Dar al-Kutub al-Islamiyya, vol. 2, p.340.
42. Sobhani, J (Beta), The Principles of Islamic Beliefs and a Look at the Lives of the Infallible Leaders, Bija, Imam Sadiq Institute. p. 228, p. 231.
43. Tabataba'LM-H(Bita),Al-Mizan fi Tafsir Al-Qur'an, Bi- ja, Esmailian Publications, vol.5, p.144.
44. Qummi, A (1404AH), Tafsir Qummi, Qom, Dar Al-kitab.vol.1, p.158.
45. Sadouq, M (1359), Kamal al-din wa tamam al-ni'ma, Tehran, Dar al-Kutub al-Islamiyya, vol. 2, p.345.
46. Nomani, M (1397AH), Al-Ghaibah, Tehran, Mktabtalsadoq, p.179.
47. Majlisi, M-B(Bita), Madhi Mououd (Transslatin 51 Biharal-Anwar volume), translater: Ali Davani, Tehran, Islamia Publications, p.370.
- 48.Sadouq, M (1359), Kamal al-Din and Tamam Al-Ni'ma, Tehran, Dar al-Kutub al-Islamiyya, vol. 2, p. 576, p.340.
49. Safi Golpaygani, L (1377), Muntakhab al-athar fi L-Imam al thani Ashar (PBUH), Qom, Al-Seyedeh, Al-Masoumeh (PBUH) Institute, vol. 2, p.289-291.
50. Tusi, M (1411AH), Al-Ghaibah, Qom, Islamic Encyclopaedia Institute, P. 357.
51. Moin, M (1379), Encyclopedic Dictionary, Tehran, 16th edition, AmirKabir Publications Institute, vol.1, p.364
52. Barghi, A (1371), Al-Mahasen, Qom, Dar al-Kutub al-Islamieh Vol. 1 p. 174.
53. Koleini M (1430AH), Al-Kafi, Qom, Dar Al-Hadith, Vol.3, p.562.
54. Ibn Abi Talib; A (1379), Khursheed bei Goroob Nahj al-Balagha, translated by Abdul Majid Maadikhah, Tehran, 3th edition, Zareh Publishing House, p.429, p.99, p.418, p.431.
55. Sadouq, M (AH 1403), Al-Khisal Qom, Jama'at al-Modaresin in Al-Howze Al-Almiye, p. 479.
56. Sadouq, M (1359), Kamal al-Din and Tamam Al-Ni'ma, Tehran, Dar al-Kutub al-Islamiyya, vol. 2, p.645.
57. Homyari, A, Qorb al-Esnad, Qom, Al-albait (PBUT) L ahya altrath institute, p.380.
58. Nomani, M (1397AH), Al-Ghaibah, Tehran, Mktabtalsadoq, p.292.
59. Ayyashi, M (1380AH), Tafsir Al-Ayyashi, Tehran, Al-Matbea Al-Elamiya vol.2, p.154.
60. Koleini M (1430AH), Al-Kafi, Qom, Dar Al-Hadith, vol.15, p.246.
61. Moin, M (1379), Encyclopedic Dictionary, Tehran, 16th edition, AmirKabir Publications Institute, vol. 1, p.1165.
62. Nomani, M(1397AH), Al-Ghaibah, Tehran, Maktabtalsadoq, p.289.
63. Koleini M (1430AH), Al-Kafi, Qom, Dar Al-Hadith, Vol.2, p.241.
64. Majlisi, M- B (Bita), Bihar al-Anwar, Bi-ja, Darahia al-Tarath al-Arabi, Vol.53, p.181.
65. Koleini M (1430AH), Al-Kafi, Qom, Dar Al-Hadith, Vol.2, p.243.
66. Majlisi, M- B (Bita), Bihar al-Anwar, Bi-ja, Darahia

al-Tarath al-Arabi, vol.68, p.80.
67. A group of researchers from Specialized Center of
Mahdaviat (1389), Nainava Wa Entezar Taammoli

No, Third edition, Tehran, Hazrat Mahdi Mououd
Cultural Foundation, p.18.

Theological Beliefs of Mahdism in Sadeghian Traditions and Their Role in Islamic Lifestyle

Mahboobeh Abedi¹, Ali Reza Mokhtari^{2*}, Abbas Ahmadi Saadi³

Abstract

Introduction: Belief in the emergence of Mahdi (AS) is a true ideal in the beliefs of Shiites, so the purpose of the present study is to find out whether the theological beliefs of Mahdism were presented to Shiites by Sadiqin, peace be upon him, a hundred years before the birth of Imam Mahdi (AS).

Materials and Methods: In this article, the author has used the descriptive-analytical method and collected the traditions issued in the field of Mahdism from Imam Baqir and Imam Sadiq (peace be upon him) and analyzes them.

Results: Narratives of the most sincere people, peace be upon them, emphasize the definite appearance of the Mahdi (a.s.) in the end of time and before the doomsday, the creation of a government of complete justice by him, the twelfth imam, the last successor of the prophet (pbuh), being a Fatimid and being a descendant of Imam Hussain (a.s.), the Mahdi. It informs about the secret birth and son of Imam Hassan Askari, the long absence of Hazrat Qaim (AS), the appearance of Hazrat Jesus (AS) along with the rise of the Mahdi and following him, and the renewal of Islam by Hazrat Qaim (AS).

Conclusion: The theological beliefs of Mahdism in Sadeghian traditions play a significant role in the growth and excellence of individual and social ethics and ultimately the evolution of Mahdavi society.

Keywords: Imam Baqir (a.s.), Imam Sadiq (a.s.), Bawar, Qaim (a.s.), Mahdism.

1. Ph. D student of Quran and Hadith Sciences, Department of Quran and Hadith, Fasa Branch, Islamic Azad University, Fasa, Iran
- 2*. Corresponding author. Assistant Professor of Quran and Hadith Sciences, Department of Quran and Hadith, Fasa Branch, Islamic Azad University, Fasa, Iran
ar.mokhtari@iau.ac.ir
3. Assistant Professor, Fasa Branch, Islamic Azad University, Fasa, Iran